

Obsah

Předmluva k 2. vydání	15
Předmluva k 3. vydání	15
Úvod	17

DÍL I.

Obecné otázky dětské klinické psychologie

1 Klinická psychologie jako aplikace psychologických věd a jako odpověď na potřeby praxe	21
2 Historie oboru ve světě a u nás	25
3 Profese klinického psychologa	31
3.1 Profesiogram	31
3.2 Nároky na odbornost a osobnost klinického psychologa	32
3.3 Profesionální etika	33

DÍL II.

Poruchy psychického vývoje v dětském a dorostovém věku

4 Obecné principy psychického vývoje jako základ pro poznání psychických poruch u dětí	39
4.1 Stadia vývoje osobnosti podle Eriksona	43
5 Dědičnost psychických vlastností, jejich odchylek a poruch	47
5.1 Dědičnost inteligence	48
5.2 Dědičnost poruch inteligence	51
5.3 Dědičnost dalších psychických odchylek a poruch	53
6 Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí	57
6.1 Reakce rodiny na sdělení závažné diagnózy u dítěte	57
6.2 Psychologické aspekty letálních nemocí v dětském věku	61
6.3 Chronicky nemocné dítě, zvládání nemoci a bolesti u dětí	66
6.4 Psychologie geneticky postižených dětí	72
6.4.1 Rodinný kontext nemoci	72
6.4.2 Percepce hrozby opakování výskytu genetické vady v rodině	74
6.4.3 Problematika viny a odpovědnosti u přenašečů vad	74
6.5 Psychologická problematika některých neurologických onemocnění v dětství	75
6.5.1 Dětská mozková obrna (DMO)	75

6.5.2	Epilepsie	77
6.5.3	Infekce CNS (meningitidy, encefalitidy)	78
6.5.4	Úrazy hlavy u dětí	78
6.5.5	Diagnostika organicity u dětí	79
6.6	Sluchově postižené dítě	88
6.6.1	Neslyšící dítě v klinické praxi	88
6.6.1.1	Typy sluchových poruch	88
6.6.1.2	Vývoj neslyšícího dítěte	89
6.6.1.3	Neurotické projevy a poruchy chování	92
6.6.2	Terapeutické postupy	93
6.6.2.1	Programy zaměřené na dítě	93
6.6.2.2	Psychoterapie rodičů	94
6.6.2.3	Rodičovské skupiny	95
6.6.2.4	Kochleární implantace - nová metoda rehabilitace neslyšících dětí	96
6.6.3	Sluchově postižené dítě ve výchovně-vzdělávacím procesu	97
6.6.3.1	Diagnostika sluchově postižených	97
6.6.3.2	Vzdělání a výchova sluchově postižených	100
6.6.4	Filozofický přístup k výchově a vzdělávání sluchově postižených	102
6.6.4.1	Klinický přístup	102
6.6.4.2	Etnický přístup	102
6.7	Děti se zrakovým postižením	102
6.7.1	Děti nevidomé od narození, odlišnosti ve vývoji	103
6.7.2	Děti s kortikálním postižením zraku	107
6.7.3	Děti a dospívající se získanou poruchou zraku	107
6.7.4	Zásady pro psychologické vyšetření dětí se zrakovým postižením	107
6.7.5	Diagnostické postupy a metody	109
6.7.6	Psychoterapeutické přístupy	110
6.7.7	Podpora rodiny	110
6.7.8	Poradenství při vstupu dítěte do školy nebo sociální instituce	111
6.7.9	Psychologická pomoc v období dospívání	111
7	Psychologické aspekty psychosomatických poruch v dětství a dospívání	113
7.1	Povaha psychosomatických poruch	113
7.2	Zdroje psychosomatických poruch	114
7.3	Nejdůležitější úrovně rozboru a léčení psychosomatických poruch	116
7.4	Psychologická stránka psychosomatických poruch	117
7.5	Rodinná stránka psychosomatických poruch	119

7.6	Diagnóza psychosomatické poruchy u dítěte	120
7.7	Psychoterapie u psychosomatických onemocnění	121
8	Specifické poruchy učení a chování	127
8.1	Zdroje konceptu specifických poruch chování v historickém pohledu	127
8.2	Koncept lehkých dětských encefalopatií	128
8.3	Lehké mozkové dysfunkce jako typ specifických vývojových poruch	129
8.4	Poruchy čtení, psaní a pravopisu v historickém přehledu	130
8.4.1	Vymezení dyslexie	131
8.4.2	Společné rysy dyslexie a lehkých mozkových dysfunkcí	132
8.5	Specifické poruchy učení	134
8.6	Specifické vývojové poruchy: specifické poruchy učení a specifické poruchy chování	135
8.7	Co po jménu ...	136
8.8	Organizace nápravné péče o děti se specifickými vývojovými poruchami	137
8.8.1	Integrace dětí se specifickými poruchami	139
8.9	Klinické obrazy specifických poruch učení	140
8.9.1	Dyslexie a její typy	140
8.9.1.1	Dyslexie na podkladě percepčních deficitů	140
8.9.1.2	Dyslexie s převahou obtíží v oblasti motorické	141
8.9.1.3	Dyslexie na podkladě integračních obtíží	141
8.9.1.4	Dyslexie s poruchou dynamiky základních psychických procesů	141
8.9.1.5	Dyslexie z hlediska vzájemného vztahu verbální a názorové složky intelektu	142
8.9.1.6	Dyslexie z hlediska lateralizace mozkových hemisfér	142
8.9.2	Psychologické vyšetření dyslektika	143
8.9.2.1	Vyšetření čtení, psaní a pravopisu	143
8.9.2.2	Vyšetření intelektu	144
8.9.2.3	Vyšetření řeči	144
8.9.2.4	Vyšetření speciálních funkcí	144
8.9.3	Dyskalkulie	146
8.9.4	Dysmúzie	147
8.9.5	Dyspinxie	147
8.9.6	Dyspraxie	147
8.10	Specifické vývojové poruchy a mezinárodní klasifikace nemocí	148
9	Mentální retardace a pervazivní vývojové poruchy	151
9.1	Mentální retardace	151
9.1.1	Lehká mentální retardace	153
9.1.2	Středně těžká mentální retardace	154
9.1.3	Těžká mentální retardace	154

9.1.4	Hluboká mentální retardace	155
9.1.5	Problematika integrace dětí s mentální retardací do běžných škol	155
9.1.6	Diagnostika dětí s mentální retardací	157
9.2	Demence u dětí	159
9.3	Pervazivní vývojové poruchy (F84)	160
9.3.1	Časný infantilní autismus (Kannerův syndrom, Kannerův infantilní autismus, F84.0)	160
9.3.2	Atypický autismus a jiné dezintegrační poruchy v dětství	161
9.3.3	Diagnostika dětí s autismem	161
9.3.4	Výchova, vzdělávání a terapie u dětí s autismem	162
9.3.5	Aspergerův syndrom a schizoidní porucha v dětství (F84.5)	164
10	Emoční poruchy a poruchy chování v dětství a v dospívání	167
10.1	Úzkostné poruchy	167
10.1.1	Patologická úzkost	167
10.1.2	Generalizovaná úzkostná porucha (F41.1)	168
10.1.3	Vyhýbavá porucha (sociální úzkostná porucha, F93.2)	168
10.1.4	Školní fobie a separační úzkost (F93.0)	169
10.2	Konverzní porucha (F44)	172
10.3	Obsedantně kompulzivní porucha	172
10.4	Deprese u dětí (F32)	175
10.5	Poruchy chování u dětí (F91)	178
10.5.1	Psychologicky podmíněné poruchy chování	178
10.5.2	Rodinně podmíněné poruchy chování	179
10.5.3	Diagnostika dětí s poruchami chování	180
10.6	Suicidální chování v dětském a adolescentním věku	181
11	Poruchy příjmu potravy a spánku u dětí	183
11.1	Poruchy příjmu potravy	183
11.2	Neprospívání bez organické příčiny (kojenecký a batolecí věk)	187
11.3	Nechutenství u dětí	189
11.4	Poruchy spánku	189
12	Problémy způsobené alkoholem, jinými návykovými látkami a hazardní hrou v dětství a dospívání	193
12.1	Některé zvláštnosti těchto problémů u dětí a dospívajících	193
12.2	Diagnostika problémů způsobených alkoholem a jinými návykovými látkami	194
12.2.1	F10.- Poruchy vyvolané požíváním alkoholu	194
12.2.2	F11.- Poruchy vyvolané požíváním opioidů	195
12.2.3	F12.- Poruchy vyvolané požíváním kanabinoidů	196

12.2.4 F13.- Poruchy vyvolané užíváním sedativ nebo hypnotik	196
12.2.5 F14.- Poruchy vyvolané požíváním kokainu	197
12.2.6 F15.- Poruchy vyvolané požíváním jiných stimulantů (včetně kofeinu)	197
12.2.7 F16.- Poruchy vyvolané požíváním halucinogenů	198
12.2.8 F17.- Poruchy vyvolané užíváním tabáku	198
12.2.9 F18.- Poruchy vyvolané užíváním organických rozpouštědel	199
12.2.10 F19.- Poruchy vyvolané požíváním několika látek a požíváním jiných psychoaktivních látek	199
12.2.11 Poruchy vyvolané požíváním anabolik (steroidů)	199
12.2.12 F1x.0 Akutní intoxikace	200
12.2.13 F1x.1 Škodlivé užívání	200
12.2.14 F1x.2 Syndrom závislosti	200
12.2.15 F1x.3 Odvykávací stav	201
12.2.16 F1x.4 Odvykávací stav s deliriem	201
12.2.17 F1x.5 Psychotická porucha, F1x.6 Amnestický syndrom a F1x.7 Reziduální stav a psychotická porucha s pozdním začátkem	201
12.2.18 F63.0 Patologické hráčství	201
12.3 Časná intervence u problémů působených alkoholem, jinými návykovými látkami a hazardní hrou	202
12.4 Psychologická léčba problémů působených alkoholem, jinými návykovými látkami a hazardní hrou	203
12.5 Prevence škodlivého užívání návykových látek a problémů působe- ných hazardní hrou	206
13 Psychosexuální vývoj a jeho poruchy	207
13.1 Biologická determinace pohlavního vývoje	207
13.2 Determinanty psychosexuálního vývoje	208
13.3 Závěr	210
14 Děti ohrožené prostředím	211
14.1 Psychická deprivace, týrání a zanedbávání dítěte	211
14.2 Vývoj dětí s psychickou deprivací	212
14.3 "Syndrom týraného dítěte"	213
14.4 Sexuální zneužívání dětí	214
14.5 Rizikové faktory vztahové patologie	218
14.6 Prevence týrání a špatného zacházení s dítětem, terapeutické možnosti	221
15 Školní zralost a její poruchy	225
15.1 Pojetí školní zralosti	225

15.2	Znaky školní zralosti	226
15.2.1	Tělesný vývoj a zdravotní stav	226
15.2.2	Věk	226
15.2.3	Rozdíly mezi chlapci a dívkami	227
15.2.4	Podnětnost výchovného prostředí	227
15.3	Požadavky školy	228
15.4	Psychická zralost	228
15.4.1	Zralost poznávacích a rozumových funkcí a schopností	228
15.4.2	Pracovní vyspělost	229
15.4.3	Citová a sociální zralost	229
15.5	Školní nezralost	230
15.6	Opatření pro školsky nezralé děti	231
15.6.1	Zaměřené rozvíjení a náprava	231
15.6.2	Humanizace školy	231
15.6.3	Vyrovnávací třída	232
15.6.4	Odklad školní docházky	232

DÍL III.

Dětská klinická psychodiagnostika

16	Krize klinické psychodiagnostiky	235
17	Strategie klinickopsychologického vyšetření	237
17.1	Princip cíleného vyšetření	237
17.2	Ekologický princip	238
17.3	Princip kontinuálního psychologického poznávání dítěte	238
17.4	Zdroje informací o dítěti	239
17.5	Princip frakcionovaného vyšetření	240
18	Vedení psychologického vyšetření	241
19	Techniky psychologické diagnostiky v dětském věku	245
19.1	Umění rozhovoru	245
19.2	Rozhovor s rodinou	248
19.2.1	Obsah rodinného rozhovoru	248
19.2.2	Technický aspekt rodinného rozhovoru	251
19.3	Analýza rodinné interakce	252
19.4	Metody hodnocení psychického vývoje dítěte raného věku	255
19.4.1	Škály chování novorozence	255
19.4.1.1	Zvláštnosti vyšetřování novorozence	255
19.4.1.2	K vývoji škál chování novorozence	256
19.4.1.3	Brazeltonova škála chování novorozence	256

19.4.1.4	Neurobehaviorální hodnocení nedonošeného dítěte podle Kornerové	257
19.4.2	Škály a vývojové testy do věku 3 let	258
19.4.2.1	Zvláštnosti vyšetřování malého dítěte	258
19.4.2.2	Postup vyšetření	259
19.4.2.3	Nejvýznamnější klasické vývojové škály	259
19.4.2.4	Gesellův test	259
19.4.2.5	Škály Bayleyové	260
19.4.2.6	Mnichovská funkcionální diagnostika	262
19.4.2.7	Vývojový screening	262
19.4.2.8	Reliabilita a validita klasických vývojových škál	262
19.4.2.9	Klinické využití vývojových škál	263
19.4.3	Nové tendence v rozvíjení škál a testů raného psychického vývoje	263
19.5	Intelligenční testy a soubory	264
19.5.1	Diagnostika inteligence u dětí předškolního věku	264
19.5.2	Stanford-Binetova zkouška	265
19.5.3	Škála McCarthyové	269
19.5.4	Wechslerovy zkoušky inteligence	269
19.5.4.1	Wechslerovy intelligenční testy pro děti školního věku	270
19.5.4.2	Wechslerův intelligenční test pro předškolní děti	274
19.5.4.3	WAIS-R	274
19.5.5	Skupinově použitelné intelligenční testy	275
19.5.5.1	TSI - test struktury inteligence (R. Amthauer)	275
19.5.5.2	Stavělova orientační zkouška	275
19.5.5.3	Ravenovy testy	275
19.5.5.4	TIP - test intelektového potenciálu (Říčan)	277
19.5.6	Klinická diagnostika inteligence	277
19.5.6.1	Základní pravidla klinické diagnostiky inteligence	277
19.5.6.2	Interpretace výsledků vyšetření inteligence	288
19.5.6.3	Možnost nestandardního použití testů inteligence	289
19.6	Testy speciálních schopností	289
19.6.1	Percepce	290
19.6.1.1	Zraková percepce	290
19.6.1.2	Sluchová percepce	291
19.6.2	Motorika a laterálnost	291
19.6.3	Pozornost	292
19.6.4	Paměť	293
19.6.5	Řeč	294
19.7	Klinicky významné testy znalostí a dovedností	295

19.8	Neprojektivní kresebné techniky	298
19.8.1	Možnosti použití dětské kresby	298
19.8.2	Vývoj kresby lidské postavy	299
19.8.3	Testy kresby lidské postavy	300
19.8.4	Zkoušky obkreslování předloh	300
19.9	Projektivní techniky	308
19.9.1	Rorschachova metoda u dětí	308
19.9.1.1	Charakteristické rozdíly dětských a dospělých protokolů	311
19.9.1.2	Diagnostické použití Rorschachovy metody	312
19.9.2	TAT u dětí	314
19.9.3	Ostatní projektivní techniky	322
19.9.3.1	CAT (Children's Apperception Test) podle Bellaka	322
19.9.3.2	Symmondsův Picture-Story Test pro adolescenty	322
19.9.3.3	Česká technika CATO	322
19.9.3.4	Langeveldův COLUMBUS	323
19.9.3.5	Shneidmanova technika tvorby a interpretace scény (MAPS)	323
19.9.3.6	Test ruky (Hand-Test)	323
19.9.3.7	Asociační experiment	323
19.9.3.8	Doplňování vět	324
19.9.3.9	Doplňování příběhů	324
19.9.3.10	Scénické techniky	324
19.9.3.11	Výtvarné techniky	326
19.9.3.12	Technika zvířat	331
19.9.3.13	Tři přání	331
19.9.3.14	Michalův Projektivní interview	331
19.10	Neuropsychologické metody u dětí a adolescentů	332
19.11	Dotazníkové a posuzovací techniky	334
19.11.1	Škála zjevné úzkosti pro děti (CMAS)	335
19.11.2	Škály k měření úzkosti a úzkostnosti u dětí (ŠAD)	335
19.11.3	Cattellův osobnostní dotazník pro mládež (HSPQ)	335
19.11.4	Eysenckovské osobnostní dotazníky pro děti (JEPI a B-JEPI)	336
19.11.5	Dotazník sebezpojetí školní úspěšnosti (SPAS)	336
19.11.6	Rohnerova diagnostika rodinných vztahů	337
19.11.7	Dotazník rodinných vztahů Beneové-Anthoniho	338
19.11.8	Dotazník rodičovského jednání a postojů pro adolescenty (ADOR)	339
19.11.9	Posuzovací techniky	340
20	Forenzní diagnostika	341
20.1	Posuzování věrohodnosti	341

20.1.1	Věrohodnost obecná	341
20.1.2	Věrohodnost specifická	342
20.2	Zjišťování psychických následků trestných činů spáchaných na nezletilých	345
20.3	Rozbor motivace závažných trestných činů	346
21	Formulace klinického nálezu	349
21.1	Trojí funkce psychologického nálezu	349
21.2	Obsah nálezu	351
21.3	Resumé	353

DÍL IV.

Náprava poruch psychického vývoje

22	Psychoterapie u dětí a dospívajících	357
22.1	Povaha psychoterapeutického působení	357
22.1.1	Klinické psychologické poradenství	357
22.1.2	Psychologické vedení	358
22.1.3	Vlastní psychoterapie	359
22.1.4	Zvláštnosti poruch u dětí	361
22.1.5	Zvláštnosti psychoterapie s dětmi	363
22.2	Druhy psychoterapeutické činnosti	365
22.2.1	Rízená stimulace jednotlivých funkcí	365
22.2.2	Hra	368
22.2.3	Cílená činnost	370
22.2.4	Tvůrčí činnosti	371
22.2.5	Rozhovor	374
22.2.6	Zásahy do prostředí dítěte	379
22.3	Typy psychoterapeutických přístupů	380
22.3.1	Motivace	381
22.3.2	Orientace	383
22.3.3	Chování	384
22.3.4	Fyziologie	387
22.3.5	Interpersonální vztahy	389
22.4	Formy psychoterapie s dětmi	392
22.4.1	Individuální a hromadná psychoterapie s dětmi	393
22.4.1.1	Individuální psychoterapie	393
22.4.1.2	Hromadná psychoterapie	394
22.4.2	Skupinová psychoterapie s dětmi	394
22.4.3	Rodinná psychoterapie s dětmi	396
22.4.4	Volba psychoterapeutického postupu	398
22.5	Logoterapeutická péče u dětí a dospívajících	400

22.5.1 Na cestě k životnímu smyslu	400
22.5.2 Noogenně podmíněné problémy a poruchy u dětí a mládeže	402
22.5.3 Logoterapeutická pomoc u noogenně podmíněných problémů a poruch	404
22.5.3.1 Školní selhávání na základě poruch pozornosti	404
22.5.3.2 Potíže v kontaktu v podobě agresivity	405
22.5.3.3 Poruchy motivace a sebehodnocení	408
22.5.3.4 Závěr	412
23 Psychologie v rámci služeb pro rodiny s mentálně nebo tělesně postiženým dítětem	415
23.1 Psychologické služby pro rodiny s mentálně nebo tělesně postiženým dítětem	418
23.2 Práce se sourozenci postiženého dítěte	420
23.3 Psychoterapeutická práce s pohybově nebo mentálně postiženým dítětem	421
24 Dětská klinická psychologie a náboženství	423
24.1 Úvodem	423
24.2 Teoretický soulad mezi náboženstvím a klinicko-psychologickou praxí	424
24.2.1 Nosná náboženská antropologie	425
24.2.2 Orientace na osobně významné aktivity, zkušenosti a postoje pacienta vedoucí psychologa k zájmu o náboženství	425
24.2.3 Profylaktický, terapeutický a rehabilitační potenciál náboženských komunit	426
24.3 Faktické disonance	427
24.3.1 Selhání církevních institucí	427
24.3.2 Slabiny křesťanské spirituality	428
24.3.3 Minoritní status křesťanství	429
24.3.4 Negativní role náboženství v rodinných vztazích	429
24.3.5 Doktrinární pojetí misie	429
24.3.6 Společenská "zakázka"	430
24.3.7 Problematické pokusy o christianizaci psychiatrie a psychologie	430
24.4 Praktická doporučení	431
24.4.1 Plošný zřetel k duchovní dimenzi	431
24.4.2 Transparentnost poradce a terapeuta	432
24.4.3 Jak využít náboženství k popoře duševního zdraví	432
24.4.4 Klinická práce s náboženskými aspekty patologie	434
Literatura	435
Rejstřík	447